

ETIČKO BANKARSTVO – NOVI KONCEPT BANKARSTVA

Doc. dr. sc. Ana Kundid
Ekonomski fakultet, Sveučilište u Splitu
E-mail: akundid@efst.hr

Sažetak

Etičko bankarstvo nova je koncepcija bankarstva, koja se uz društveno odgovorno poslovanje banaka sve češće percipira i promiče kao jedan od načina oporavka od aktualne te kao sredstvo prevencije budućih financijskih i sa njima povezanih gospodarskih kriza. Iako pojam etičkog bankarstva mnogi smatraju oksimoronom, a društveno odgovorno ponašanje samo načinom izgradnje legitimiteta banaka u javnosti, obzirom na pozornost koju predmetna problematika uživa u akademskoj i široj društvenoj zajednici posljednjih godina, činilo se važnim utvrditi sadržaj i kontekst nastanka (n)ovih bankarskih koncepcija. Stoga se nakon pregleda tradicionalnih koncepata bankarstva i sadržaja etičkog bankarstva, kao alternativnog koncepta, analizom pokazatelja poslovanja izabranih etičkih banaka diljem svijeta, donose zaključci o relativnom značaju etičkog modela bankarstva u praksi, njegovoj otpornosti na krizu, dok se učinci etičkih banaka na društvo u cjelini tek trebaju (pr)ocijeniti.

Ključne riječi: *koncepti bankarstva, etičko bankarstvo, društveno odgovorno bankarstvo, financijska kriza*

1. Uvod

Etičko bankarstvo i društveno odgovorno bankarstvo novi su oblici pružanja bankarskih usluga, koji izuzev profitnih, nastoje ostvariti i određene ciljeve u pogledu zaštite okoliša, promicanja društvene jednakosti, ujednačenog razvoja i ostalih širih društvenih ciljeva. Iako se ovi pojmovi nerijetko rabe kao sinonimi, etičko bankarstvo podrazumijeva radikalniju posvećenost banaka ekološkim i društvenim pitanjima, u odnosu na društveno odgovorno bankar-

stvo, koje predstavlja svojevrsnu dobrovoljnu nadogradnju na tradicionalno profitno usmjerene bankarske koncepcije. Stoga između društveno odgovornih banaka i etičkih banaka postoje izvjesne različitosti u predanosti prilikom ostvarivanja nefinancijskih ciljeva poslovanja, pri čemu je društveno odgovorno bankarstvo više deklarativnog značaja, dok etičko bankarstvo predstavlja stvarno prakticiranje društvene odgovornosti u bankarskim uslugama. Naime, dok je promicanje korporativne društvene odgovornosti nerijetko stvar pomodarstva (Relaño, 2008, str. 127) te jedan od načina izgradnje reputacijskog kapitala i legitimiteta banke u javnosti u okolnostima njihove ekstra profitabilnosti, etičko bankarstvo znači konkretnu društvenu angažiranost, s ekološkim i socijalnim outputima financiranih projekata u fokusu interesa, umjesto maksimiziranja profita.

Aktualna financijska kriza svjedoči da su brojni bankovni proizvodi bili ili da su još uvijek destruktivni, a ne produktivni te da je financijsko tržište i dalje prezasićeno (kako pružateljima financijskih usluga tako i samim financijskim proizvodima), pretjerano posredničko (u smislu postojanja brojnih razina posredništva), prekompleksno u sadržaju ponuđenih proizvoda i u konačnici nerazvijeno u dijelu zaštite korisnika financijskih usluga (Wehinger, 2012, str. 6-7). Poražavajući su i rezultati istraživanja iz 2012. godine o raširenosti neetičkih i/ili kriminalnih aktivnosti u financijsko – servisnoj industriji¹.

Istraživanje je obuhvatilo 500 zaposlenika ove djelatnosti u SAD-u i Ujedinjenom Kraljevstvu, od kojih je oko 26% ispitanika potvrdilo da su uočili neke oblike pogrešnog obavljanja poslovnih zadataka; 24% izrazilo je stav da se financijski djelatnici moraju upustiti u neetičke ili nelegalne radnje ako žele biti uspješni; 16% odgovorilo je da bi bili spremni na kriminalne radnje poput zlouporabe povlaštenih informacija u svrhu trgovanja, ako bi mogli proći nekažnjeno; 39% vjeruje da se njihovi konkurenti također upuštaju u nelegalne i neetičke radnje, jer u protivnom ne bi bili uspješni; za 30% ispitanika različiti oblici kompenzacija i bonusa stvorili su pritisak za kompromitirajuće ili protuzakonite radnje, dok 23% ispitanika ističe da su korišteni i drugi oblici pritisaka, koji su potakli zaposlenike na takve radnje.

Prijevale, hazardersko ponašanje i skandali unutar bankarske industrije podigli su razinu svijesti i doprinijeli oblikovanju potražnje za bankama koje imaju više savjesti i samokontrole u svojim financijskim apetitima, iako izvjestan skepticizam ne zaobilazi ni mogućnost primjene koncepta društveno odgovornog i etičkog bankarstva u praksi. Stoga se pojave razornih financijskih i gospodarskih kriza, mogu smatrati pokretačkom snagom revitalizacije i reafirmacije ideje i prakse društveno osjetljivog bankarstva.

Benedikter (2011) tako zaključuje da su europske etičke banke apsolutne pobjednice krize, obzirom da su u prosjeku rasle preko 20% godišnje i da su udvostručile svoje aktive u razdoblju od 2007 do 2010. Naime, među bankovnom klijentelom raste uvjerenje da su etičke banke manje špekulativne

¹ Ključne rezultate istraživanja sumirao je Wehinger (2012).

i egoistične institucije, odgovornije i usmjerenije prema zajednici u svom poslovanju, u usporedbi s tradicionalnim bankarskim koncepcijama, koje su stoga izložene ozbiljnom reputacijskom riziku. Ako se tome pridodaju recentne ekološke katastrofe te evidentno zagađenje okoliša, u interno i eksterno usmjerenim aktivnostima banke bi izuzev profita trebale sagledavati i efekte koje imaju na prirodu i društvo, što je u literaturi objedinjeno kroz kraticu 3P (engl. *people – planet - profit*).

Ipak, valja naglasiti da su, vodeći se podacima Europskog udruženja etičkih i alternativnih banaka i financijera (engl. *European Federation of Ethical and Alternative Banks and Financiers*), već početkom prošlog stoljeća diljem Europe osnivane etičke banke i različite heterogene štedne institucije s etičkim principima poslovanja, od kojih mnoge i danas postoje.

Etičko bankarstvo nije tolika novina niti u pojedinim anglosaksonskim zemljama poput Kanade i Ujedinjenog Kraljevstva, budući da su prema podacima međunarodnih etičkih asocijacija, etičke banke u tim zemljama osnivane već 1940-ih, s ponekim izuzecima za vrijeme Velike depresije. Ipak, etičko bankarstvo je relativna novina u SAD-u, gdje se takve banke u značajnijoj mjeri javljaju tek posljednjih 15-tak godina, a naročito nakon sloma financijskih tržišta 2007/2008, dok je najveći broj do danas opstalih etičkih banaka u gospodarstvima diljem, uglavnom razvijenog, svijeta nastajao 1980-ih.

Pored enormnog praktičnog značaja, znanstvenu okupiranost problematikom održivog, društveno odgovornog i etičkog bankarstva potvrđuje i nekoliko recentnih knjiga (naslova) u ovom području poput: *Social Banking and Social Finance: Answers to the Economic Crisis* (Benedikter, 2011), *The Ethics of Banking: Conclusions from the Financial Crisis* (Koslowski, 2011), *Responsible Investment in Times of Turmoil* (ur. Vandekerckhove et al., 2011), *The Next Generation of Responsible Investing* (ur. Heeb, 2012) te *Ethical Reflections on the Financial Crisis 2007/2008: Making Use of Smith, Musgrave and Rajan* (ur. Ver Eecke, 2013)².

Domaći autori do sada su se ponajviše bavili društveno odgovorim bankarstvom (Leko i Stojanović, 2007; Kupid i Rogošić, 2011; Kupid, 2012; Rogošić i Kupid, 2012), a manje etikom u bankarstvu (Krkač et al., 2013).

Ipak, najave o osnivanju prve etičke banke u Republici Hrvatskoj, otvorile su pitanja o sadržaju i održivosti koncepta etičkog bankarstva te različitostima između etičkog bankarstva i uvriježenih bankarskih koncepcija. Ovaj rad nastao je s ciljem davanja odgovora na neka od postavljenih pitanja, ali i poticanja rasprave o ovoj alternativnoj bankarskoj koncepciji.

² Naslovi su dostupni na službenim internet stranicama izdavačke kuće Springer.

2. Koncepti bankarstva

2.1. Tradicionalni koncepti bankarstva

Obzirom na prirodu odnosa između banaka i njihovih komitenata te vrste proizvoda koje banke nude u svom poslovanju, na globalnoj razini prepoznato je nekoliko različitih koncepcija bankarskog poslovanja.

S obzirom na obuhvat i visinu aktivnosti banaka na financijskom tržištu u užem smislu razlikuju se:

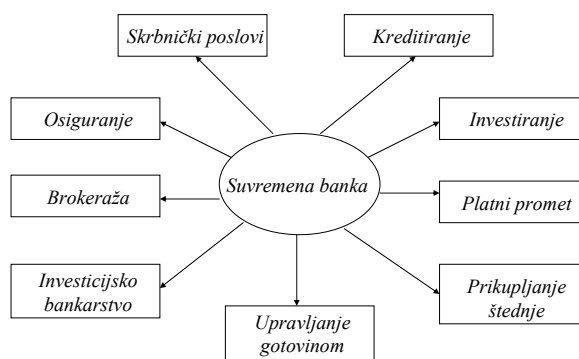
- ❖ Tradicionalno bankarstvo,
- ❖ Suvremeno bankarstvo,
- ❖ Komercijalno bankarstvo,
- ❖ Investicijsko bankarstvo i
- ❖ Univerzalno bankarstvo.

Pod tradicionalnim bankarstvom podrazumijeva se orijentiranost banaka na osnovne bankarske usluge poput primanja depozita, odobravanja kredita, obavljanja usluga platnog prometa i određenih garantnih poslova. Kod ovih banaka osnovni izvori prihoda i rashoda su kamatni prihodi i rashodi. Tradicionalno bankarstvo nerijetko se naziva i konzervativnim bankarstvom budući da ne prednjači u financijskom inženjeringu i inoviranju. Suvremeno bankarstvo odlikuje širi raspon bankovnih proizvoda te nerijetko "koketiranje" banaka s proizvodima tipičnim za nebankovne financijske posrednike. U ovom konceptu bankarstva dominira proces kontinuiranog inoviranja financijskih instrumenata i načina pružanja takvih bankarskih proizvoda.

Između komercijalnog bankarstva i tradicionalnog bankarstva gotovo da se može povući znak jednakosti. Isto se može primijeniti i na suvremeno i investicijsko bankarstvo. S druge strane, treba imati na umu da se pojmovi komercijalnog i investicijskog bankarstva uglavnom vezuju uz anglosaksonski ili preciznije bankarski sektor SAD-a. Naime, neposredno po završetku razdoblja znanog kao Velika depresija (1929 – 1933), kao nužan preduvjet jačanja povjerenja opće javnosti u stabilnost financijskog sustava te smanjenje vjerojatnosti i društvenih šteta od nastanka budućih financijskih, a time i gospodarskih kriza, dolazi do procesa konzervativnije (restriktivnije) regulacije bankarskog sektora. Sukladno tome, razvija se jedan od prvih suvremenih sustava osiguranja depozita (engl. *Federal Deposit Insurance Corporation – FDIC*), ali i obznanjuje čuveni Glass-Steagallov zakon prema kojem se razdvajaju poslovi komercijalnog i investicijskog bankarstva tj. definiraju dozvoljene aktivnosti komercijalnih i investicijskih banaka. Komercijalne banke, orijentirane na poslovanje sa stanovništvom te podršku nefinancijskim poduzećima izuzev poslova vezanih uz stvaranje, potpisivanje i distribuiranje

vrijednosnih papira te druge poslove s visoko rizičnim vrijednosnim papirima, zbog velikog volumena osiguranih depozita (tj. potencijalno velikih eksplicitnih društvenih troškova u slučaju propasti banke, budući da su sustavi osiguranja depozita državne institucije) Glass-Steagallovim zabranama poslovanja s vrijednosnicama, ostale su u okvirima tradicionalnog bankarstva. S druge strane, investicijskim bankama je zabranjeno prikupljanje osiguranih depozita, budući su po svojoj prirodi uključene u visoko rizične i potencijalno hazarderske aktivnosti povezane s poslovima s vrijednosnim papirima na primarnom i sekundarnom tržištu te poslovima savjetovanja, organizacije i financiranja korporacijskih restrukturacija, kao i poslovnih kombinacija. Neke od investicijskih banaka su se spojile ili pripojile sebi druge banke. Zbog ukidanja Glass-Steagallovog zakona o bankama i to u cijelosti 1999. godine tj. stupanjem na snagu Zakona o modernizaciji financijskih usluga ili Gramm-Leach-Bliley zakona kojim je nastupila deregulacija u dopuštenim aktivnostima banaka te njihove poslovne kombinacije s drugim nebankovnim financijskim institucijama, investicijske banke su se spojile ili pripojile s komercijalnim bankama i nebankovnim financijskim institucijama. S druge strane, europsko bankarstvo je univerzalnog tipa, iako se i ovdje mogu pronaći primjeri poslovnih tj. investicijskih banaka. Uglavnom radi se o bankama koje pružaju tradicionalne bankarske usluge, dok neke, uglavnom veće banke imaju i zasebno razvijene odjele investicijskog bankarstva. U konačnici, obzirom na trend financijske liberalizacije (bankovne revolucije ili Velike modernizacije) u posljednjih dva desetljeća u većini razvijenih i razvijajućih bankarskih sektora, o bankama se danas najčešće govori kao financijskim institucijama potpune usluge (engl. *full-service*) (shema 1).

Shema 1. Poslovi suvremene ili banke potpune usluge

Izvor: Rose, P. S. (2003) *Menadžment komercijalnih banaka*. 4. izd. Zagreb: MATE, str. 7.

U tom smislu koriste se izrazi poput financijskih konglomerata, financijskih hobotnica, megabanaka, *one-stop shop-ova*, financijskih supermarketa, financijskih robnih kuća (Leko, 2005, str. 188-191), bankoosiguranja ili se u krajnjoj liniji koristi pojam *cross-selling*, koji označava tendenciju uspostavljanja višestrukih odnosa banaka s pojedinim klijentima, u cilju plasiranja

različitih bankovnih proizvoda, ostvarivanja sinergijskih učinaka i demotiviranja klijenata u namjeri promjene banke.

Prema kriteriju prirode odnosa između banaka i njihovih korporativnih komitenata postoje sljedeći modeli bankarstva:

- ❖ *Hausbank* model – njemački model,
- ❖ *Keiretsu* model – japanski model,
- ❖ Angloamerički model i
- ❖ Islamski model bankarstva.

Izuzev angloameričkog modela koji se zasniva na transakcijskom ili tradicionalnom financiranju putem standardiziranih bankovnih proizvoda (engl. *transaction-oriented lending*), svi navedeni modeli bankarstva podrazumijevaju blisku suradnju, dobro poznavanje, suvlasničke pa čak i partnerske odnose u alokaciji financijskih sredstava i očekivano tome, podjeli profita između banaka i njihovih komitenata. Ovdje se pod komitentima podrazumijevaju nefinancijska poduzeća, koja u bankovnim operacijama postaju dužnici banaka³. Zbog dobrog poznavanja komitenata, interesa koji često nadilazi uredno vraćanje kredita, primitak ugovorene kamate te nekamatnih prihoda po osnovi odobravanja kredita, njemački, japanski i islamski model bankarstva često nailaze na svoje zagovornike i od strane akademske zajednice. Naime, u takvim poslovnim odnosima može se očekivati razboritije upravljanje rizicima od strane banaka, veća alokativna efikasnost banaka i njihovih dužnika, što je u konačnici, uz primjerenu regulaciju i superviziju od strane prudencijalnih autoriteta, dobro polazište za stabilnije poslovanje banaka i sektora kojima one pripadaju. U anglosaksonskim zemljama tješnja suradnja između banaka i poduzeća (korporativnog sektora), naročito od strane manjih, lokalnih banaka naziva se relacijsko financiranje. U posljednje vrijeme, s integriranjem europskih financijskih tržišta, pojam relacijskog bankarstva tj. pozajmljivanja utemeljenog na višegodišnjim odnosima i poznavanju poduzeća dužnika (engl. *relationship lending/banking*) te uključivanju nefinancijskih ili "mekih" činjenica i spoznaja o dužniku u odluke o kreditiranju, se češće upotrebljava i u europskom bankarstvu, dok je u njemačkom *hausbank*, japanskom *keiretsu* te islamskom bankarstvu oduvijek polazište njihove prepoznatljivosti.

S obzirom na komitente koje opslužuju banke mogu biti:

- ❖ veleprodajne (engl. *wholesale*),
- ❖ maloprodajne (engl. *retail*).

Veleprodajno bankarstvo (engl. *wholesale banking*) uključuje financiranje velikih projekata, poput infrastrukturnih projekata i financiranja nekretnina te

³ Obilježja prva tri prethodno navedena modela odnosa banaka i privrede moguće je naći u: Sinkey (1998, str. 31-33) te Leko (2007, str. 19-20).

općenito podrazumijeva projektno financiranje. Najčešće je riječ o složenim financijskim konstrukcijama poput sindiciranih kredita, a financijsko praćenje projekata se najčešće vrši ustanovljavanjem posebnih pravnih entiteta (engl. *Special purpose vehicle* - SPV). SPV se osnivaju namjenski (ciljano), s rokovima približno istovjetnim ročnosti projekata koji se financiraju iz tog SPV-a. Veleprodajne banke imaju drugačiju strukturu financiranja od maloprodajnih banaka. U usporedbi s maloprodajnim bankama odlikuje ih: više dugoročnih izvora (dugoročnih kredita, velikih dugoročnih depozita), značajnije financiranje emisijom dužničkih vrijednosnih papira (i to najčešće obveznica koje mogu biti kolaterizirane imovinom projekta koji se poduzima) te značajnije kreditiranje od strane razvojnih banaka. Zbog svega navedenog ove su banke više osjetljive na krize, izložnije su financijskim rizicima te riziku izloženosti prema klijentima te su manje diverzificirane. Osim toga, zbog orijentiranosti na velike klijente, nemaju potrebe za široko dostupnom poslovnom mrežom (poslovnicama i bankomatima), već njeguju personalizirani pristup klijentima. Maloprodajno bankarstvo (engl. *retail banking*) prakticiraju banke koje su dominantno okrenute prema stanovništvu te malim i srednjim poduzećima. Ove banke najčešće imaju razgranatu poslovnu mrežu, financiraju se osnovnim depozitima (engl. *core deposits*) i manje su osjetljive na krize, osim u slučaju tektonskih ekonomskih poremećaja. Zbog široke geografske prisutnosti imaju veće diversifikacijske mogućnosti. Uza sve ovo mogu razvijati odjele za poslove investicijskog bankarstva.

Obzirom na sastav bankovnog portfelja i okrenutost banaka prema financijskim tržištima u užem smislu razlikuje se (Pojatina, 2000, str. 69):

- ❖ Bilančno (tradicionalno, klasično) bankovno posredništvo i
- ❖ Tržišno posredništvo banaka.

U bilančnom posredništvu banaka veći dio bankovnog portfelja čine heterogene, nestandardizirane "robe" ili financijski proizvodi, podešeni karakteristikama klijenata. Ovakav koncept bankarstva znan je i kao "*originate and hold*" koncept, budući da je financijska imovina banaka uglavnom imobilizirana (odobreni krediti koji se drže do dospeljeća). Tržišno posredništvo označava pomak banaka prema utrživijim i likvidnijim aktivama, odnosno u bilancama banaka sve je veći volumen standardiziranih, homogenih "roba" poput vrijednosnih papira ili standardiziranih kredita kao osnove za sekuritizaciju. Ovakav je koncept bankarstva znan i kao "*originate and distribute*" koncept (odobreni krediti koji se preprodaju i prepakiraju kroz sekuritizaciju te nemaju namjeru zadržavati u bilanci).

Obzirom na geografsku rasprostranjenost u pružanju bankovnih usluga postoje lokalne, regionalne, nacionalne i međunarodno aktivne banke. Banke koje nisu međunarodno aktivne, u slučaju potrebe kompletiranja financijskih transakcija svojih komitenata, koji su profesionalno ili privatno povezani s inozemstvom koriste uslugu banaka korespondenata pa u tom slučaju postoji i koncept korespondentnog bankarstva.

Obzirom na integriranost ekoloških i širih društvenih ciljeva u bankovno poslovanje, odnosno važnost ekoloških i socijalnih outputa od bankovnog djelovanja spram financijskih rezultata, postoje:

- ❖ društveno odgovorno bankarstvo te
- ❖ etičko bankarstvo.

Nerijetko se umjesto etičkog bankarstva koristi i termin socijalnog ili održivog bankarstva⁴. Društveno odgovorno bankarstvo ogleda se u internim aspektima bankovnog poslovanja te u proizvodima ili financijskim uslugama kao eksternog aspekta bankovnog djelovanja. Oblici ponašanja banaka prema njihovim internim i eksternim dionicima, koji se mogu okarakterizirati kao društveno odgovorni ili društveno angažirani predloženi su tablicom 1.

Tablica 1. Interni i eksterni aspekti društvene odgovornosti banaka

Aktivnosti DOP-a banaka
Interne (politike korištenja resursa)
Osiguranje jednakih prilika i mogućnosti na radnom mjestu
Odabir ekološki i etički osviještenih dobavljača
Educiranje zaposlenika o ekološkim i etičkim aspektima poslovanja
Ekološki vođeno korištenje ispisivača
Štednja energije i vode
Reduciranje emisija klimatizacijskih uređaja
Razvoj politika recikliranja
Smanjenje upotrebe fosilnih goriva i povećanje potrošnje energije iz obnovljivih izvora
Osiguranje ekoloških financijskih proizvoda i usluga
Eksterne (politike financiranja)
Podržavanje ljudskih prava ili odbijanje pružanja financijskih usluga režimima i organizacijama koja krše ljudska prava i slobode
Odbijanje pružanja financijskih usluga u svrhu pranja novca, terorizma, trgovanja drogom i oružjem, proizvodnje duhanskih proizvoda, pomografske industrije, testiranja na životinjama, proizvodnje i trgovine krznom, organiziranja borbi među životinjama, neodržive eksploatacije šumskog fonda, neprimjerenog uzgoja životinja na farmama, genetskog manipuliranja, proizvodnje nuklearne energije
Poticanje "zelenog" i ekološki osviještenog ponašanja komitenata te razvijanje etičkih standarda uvažavajući njihova stajališta

Izvor: priredila autorica prema Carrasco, I. (2006) Ethics and Banking, *International Advances in Economic Research*, Vol. 12, str. 47-48.

Izuzev društveno odgovornih praksi u internom poslovanju banke, važna je, ako ne i najvažnija društveno odgovorna mobilizacija i alokacija financijskih izvora, koja može slijediti afirmativne i prohibitivne kriterije. Tako investicijska diskriminacija obično prati (San Jose i Retolaza, 2008, str. 9): 1) tvrtke

⁴ Obzirom da se etičko bankarstvo u kontekstu rada predstavlja kao alternativni koncept bankarstva, njegove će odlike biti obuhvaćene u idućem dijelu rada.

koje razvijaju proizvode i pružaju usluge u području: oružja, cigareta, alkohola, pornografije, kockanja, vojne industrije, tvrtke koje izrabljuju radnu snagu, zagađuju okoliš, genetski manipuliraju, testiraju na životinjama, zagađuju okoliš miniranjem, imaju neposredne veze s nuklearnom energijom i iskrčivanjem šuma, manipuliraju potrošače, izbjegavaju plaćanje poreza, uključuju se u poslove s drogom, ali i 2) odbijanje pružanja financijskih usluga određenim radikalnim političkim strankama, diktatorskim režimima, mafijaškim organizacijama te sudjelovanja u špekulativnim financijskim transakcijama. Pozitivno diskriminiranje banke najčešće vezuju uz djelatnosti, tvrtke ili organizacije koje koriste ekološki prihvatljive energente, recikliraju, podupiru biološku raznolikost i lokalni razvoj, surađuju sa sindikatima zaposlenika, poštuju ljudska prava te u konačnici imaju visok stupanj transparentnosti (San Jose i Retolaza, 2008, str. 9). Ipak, tradicionalne banke (u smislu tradicionalnih koncepata bankarstva) obično selektivno pristupaju ovim pozitivnim i negativnim kriterijima tj. primjenjuju samo dio preporučenih društveno odgovornih praksi. Stoga, iako tradicionalne koncepcije bankarstva mogu integrirati odgovarajuće etičke prakse u svom poslovanju, to ih ne čini etičkim bankama, već samo bankama koje u određenoj mjeri prakticiraju načelo da ljudi, zajednica i okoliš ne smiju biti podređeni u odnosu na ekonomske ciljeve banaka.

2.2. Etičko bankarstvo – alternativni koncept bankarstva

Etičko (ili alternativno, održivo, socijalno, solidarno, "čisto") bankarstvo ili banke "sa savješću", prepoznaju se u načelima poslovanja, sadržaju poslova te specifičnostima klijenata, koje takve banke opslužuju. Prakticiranje najvećeg dijela ili svih prethodno preporučenih aspekata društveno odgovornog ponašanja, bez obzira poduzimaju li ih tradicionalne ili etičke banke, odgovaralo bi sadržaju etičkog bankarstva. Dakle, "etičke banke pri kreditiranju fizičkih i pravnih osoba uzimaju u obzir utjecaj na društvo i okoliš i to iznad granica koje im nameću pozitivni zakonski propisi, pravila struke, zahtjev za očuvanjem reputacije i zahtjev za maksimizacijom profita" (Krkač et al., 2013, str. 112). Temeljna odlika etičkih banaka tako bi se mogla sažeti u geslu "manje profita, više smisla" (Relaño, 2008, str. 127).

Temeljni proizvodi etičkih banaka različite su vrste zelenih kredita poput kredita za ekološku poljoprivredu, obnovljive izvore energije, čistu ili zelenu tehnologiju, zatim krediti za stambeno zbrinjavanje, veću financijsku uključenost, poticanje razvoja obrtništva i zanata, poticanje neposrednog plasiranja ekoloških namirnica na tržište tj. od strane proizvođača, financiranje projekata usmjerenih prema nerazvijenim zemljama svijeta te u konačnici krediti za obrazovanje, istraživanja, kulturu i umjetnost, projekte u zajednicu, zdravstvenu skrb i sl. Prema tome, etičko bankarstvo je isključivo, a ne samo djelomično orijentirano na 3P, za razliku od drugih bankarskih koncepcija. Naime, u posljednje vrijeme i u bankarskom sektoru Republike

Hrvatske srednje velike i velike banke mahom nude različite vrste zelenih kredita u sklopu društveno odgovornog poslovanja, no to je samo jedan segment etičkog bankarstva. Manje razlike u definiranju elemenata i domene etičkog bankarstva, razvidne su iz sljedećih pojmovnih određenja etičke banke/bankarstva.

Prema Relaño (2008, 2011) etičke banke ili etičko bankarstvo posjeduju sljedeća temeljna obilježja u procesu pružanja financijskih usluga:

- ❖ izostanak i odbijanje sudjelovanja u špekulativnim aktivnostima na financijskim tržištima uz minimalnu ponudu udjela u održivim investicijskim fondovima,
- ❖ fokusiranost na depozitno – kreditne aktivnosti,
- ❖ financiranje projekata sukladno društvenim, etičkim i ekološkim standardima poput financiranja socijalnog i ekološki orijentiranog stambenog zbrinjavanja, organske poljoprivredne proizvodnje, obnovljivih energetske izbora te malog gospodarstva,
- ❖ postojanje solidarnosti između deponenta i zajmotražitelja u obliku nižih kamatnih stopa na depozite, zbog ostvarivanja nižih kamatnih stopa na kredite,
- ❖ orijentiranost na lokalno ili regionalno tržište, umjesto financiranja prekograničnih i međunarodnih projekata,
- ❖ orijentiranost na dugoročne projekte.

Izuzev obilježja financijskih proizvoda, etičke banke u internim aspektima poslovanja odlikuju visoki operativni troškovi poslovanja, nerazvijena poslovna mreža te funkcioniranje uglavnom korištenjem informacijskih tehnologija (Relaño, 2008, str. 128). Pored toga etičke banke su često visoko transparentne, demokratske institucije koje promiču politiku jednakosti i ravnopravnosti u svom internom funkcioniranju (Relaño, 2011, str. 280), što može podrazumijevati da sami deponenti i investitori usmjeravaju bankovno djelovanje te sugeriraju kriterije alokacije financijskih sredstava bilo u plasmane ili donacije.

Ograničena distribucija profita još je jedna karakteristika etičkog bankarstva. Naime, iako postoji izvjesna percepcija o tome da je etičko bankarstvo neprofitnog karaktera ili isključivo orijentirano na tzv. socijalni profit, istina je da je ostvarivanje profita za etičku banku od drugorazrednog, a ne od prvoklasnog značaja kao kod tradicionalnih banaka. Ukratko, ako bi etičke banke bile neprofitabilne ne bi zadugo opstale, a ako bi profitabilnost bila temeljni cilj njihova poslovanja, bile bi samo banke (San Jose i Retolaza, 2008, str. 10). Međutim, činjenica je da etičke banke pozajmljuju po nižim kamatnim stopama od *mainstream* banaka (Benedikter, 2011). Ključne razlike između tradicionalnih i etičkih banaka sistematizirane su u tablici 2.

Tablica 2. Razlike između tradicionalnog i etičkog bankarstva

Tradicionalno bankarstvo	Etičko bankarstvo
Temeljni cilj poslovanja je ostvarenje ekonomskog probitka.	Temeljni cilj poslovanja je ostvarenje određenih koristi za društvo u cjelini.
Orijentiranost prema klijentu (štediši, investitoru) koji očekuje profit i sigurnost.	Orijentiranost prema klijentu (štediši, investitoru) koji želi etičku upotrebu novca.
Ulaže u aktivnosti u kojima mogu ostvariti veći profit.	Ulažu u tvrtke koje unapređuju društvo i okoliš.
Ulaže u tvrtke bez korištenja negativnih kriterija ili ekskluzije.	Ulažu u tvrtke primjenjujući pozitivne kriterije za investiranje.
Ne pružaju jasne informacije o tome gdje ulažu svoja sredstva.	Pružaju jasne informacije o tome gdje ulažu svoja sredstva.
Ne daju klijentima mogućnost odlučivanja o tome gdje uložiti novac.	Daju klijentima mogućnost odlučivanja o tome gdje uložiti novac (primjerice okoliš, društvene inicijative, kulturu i civilno društvo).
Pozajmljuju klijentima uz jamstva i kolateral.	Pozajmljuju klijentima na temelju izvodljivosti njihovih projekata bez ikakvih garancija i kolaterala.
Odobravaju kredite koji su više podešeni potrebama banaka, nego klijenata.	Odobravaju kredite prilagođene zahtjevima i potrebama projekta.
Menadžeri donose odluke.	Klijenti i dionici sudjeluju u odlučivanju.

Izvor: prema San Jose, L. i Retolaza, J. L. (2008) Information Transparency as a Differentiation Factor of Ethical Banking in Europe: A Radical Affinity Index Approach, *The Icfai University Journal of Bank Management*, Vol. 7, No. 3, str. 12.

Osim po svojim obilježjima i sadržaju financijskih proizvoda, etičke banke prepoznatljive su vrlo često i u svom nazivu te pripadnosti udruženjima i organizacijama koje zagovaraju etičko bankarstvo. Etičke banke u Europi tako su najčešće članice Europskog udruženja etičkih i alternativnih banaka i financijera (engl. *European Federation of Ethical and Alternative Banks and Financiers*), Međunarodnog udruženja investitora u socijalno gospodarstvo (engl. *International Association of Investors in the Social Economy*) i/ili Svjetskog udruženja za bankarstvo utemeljeno na vrijednostima (engl. *Global Alliance for Banking on Values*).

Prvo, europsko udruženje broji 22 člana (tablica 3), od kojih se njih 14 može smatrati etičkim bankama, iako mnoge od njih posluju u obliku kooperativa, štednih banaka i drugih heterogenih formi štednih institucija. Ostali članovi posluju u formi fondacija, investicijskih fondova i kompanija, a nerijetko su osnivani ili vlasnički poduprti od strane većih bankarskih grupacija koje uvažavaju tradicionalne bankarske koncepcije, iako takve grupacije ne bi smjele posjedovati kontrolni paket dionica. Malteška APS Bank, njemačka Bank Für Sozialwirtschaft te francuski Credit Cooperatif imaju stoljetnu tradiciju u etičkom ili nekom aspektu etičkog bankarstva, dok je većina drugih

etičkih banaka u ovom, ali i drugim udruženjima osnivana početkom 1980-ih te u drugoj polovici 1990-ih. Izuzeci su zamjetni u kanadskom bankarstvu, gdje su etičke banke i druge štedne institucije mahom nastajale 1940-ih te SAD-u, gdje se etičko bankarstvo razvija od 2000. godine na ovamo.

Tablica 3. Članovi Europskog udruženja etičkih i alternativnih banaka i financijera

Naziv člana Europskog udruženja etičkih i alternativnih banaka i financijera	Država u kojoj je entitet osnovan
APS Bank	Malta
Banca Popolare Etica	Italija
Bank Für Sozialwirtschaft	Njemačka
BBK Solidarioa	Španjolska
Caixa Pollenca	Španjolska
Cassa Centrale De Cassa Rurale	Italija
CREDAL	Belgija
Crédit Coopératif	Francuska
CS du Nord-Pas-de-Calais	Francuska
CULTURA BANK	Norveška
Ekobanken	Švedska
Etimos	Italija
Femu Qui	Francuska
Fiare	Španjolska
Hefboom	Belgija
Integra	Slovačka
LA NEF	Francuska
Merkur Cooperative Bank	Danska
Oekogeno	Njemačka
SIDI	Francuska
SIFA	Francuska
TISE SA	Poljska

Izvor: izrada autorice prema podacima sa službene internet stranice Europskog udruženja etičkih i alternativnih banaka i financijera. Dostupna na: www.febea.org [26. travnja 2014.]

Međunarodno udruženje investitora u socijalno gospodarstvo broji 16 etičkih banaka i štednih institucija (izuzimajući pritom mikro kreditne institucije), koje se navode u tablici 4.

Popis udruženja etičkih banaka zacijelo nije iscrpljen s prethodno navedenim udruženjima, no jedno od najznačajnijih etičkih asocijacija je spomenuto Svjetsko udruženje za bankarstvo utemeljeno na vrijednostima (engl. *Global Alliance for Banking on Values*) u kojem se nalazi 25 članica, ukupne aktive u iznosu od 70 milijardi USD.

Tablica 4. Banke i štedne institucije uključene u Međunarodno udruženje investitora u socijalno gospodarstvo

Banke / štedne institucije uključene u Međunarodno udruženje investitora u socijalno gospodarstvo	Država u kojoj je entitet osnovan
GLS Gemeinschaftsbank	Njemačka
LA NEF	Francuska
Merkur Cooperative Bank	Danska
Charity Bank	Ujedinjeno Kraljevstvo
Community Sector Banking	Australija
Citizen's Bank	Japan
Ecology Building Society	Ujedinjeno Kraljevstvo
Ekobanken	Švedska
Eko-Osuusraha	Finska
Etika	Luksemburg
Oikocredit	Nizozemska
Triodos Bank	Nizozemska
Banco Fie S.A.	Bolivija
BMS S.A.	Mali
BANRURAL S.A.	Gvatemala
Instituto Palmas	Brazil

Izvor: izrada autorice prema podacima sa službene internet stranice Međunarodnog udruženja investitora u socijalno gospodarstvo. Dostupno na: www.inaise.org [26. travnja 2014.]

Međutim, dok druga udruženja izuzev predanosti zajedničkim - 3P ciljevima nemaju dodatnih uvjeta, ova asocijacija ograničena je na etičke banke aktive veće od 50 milijuna USD, koje su nezavisne i licencirane institucije s maloprodajnim bankarstvom u fokusu. Etičke banke ovog udruženja obuhvaćene su tablicom 5.

Temeljna načela, koje bi banke uključene u ovu asocijaciju trebale ispunjavati, podudaraju se s ranijim obilježjima etičkih banaka. Pod principima etičkog ili održivog bankarstva tako se u ovom udruženju podrazumijeva:

1. model bankovnog poslovanja koji se temelji na uvažavanju 3P;
2. uključenost u lokalnu zajednicu i služenje banaka realnoj ekonomiji;
3. dugoročni i personalizirani odnosi s klijentima te poznavanje njihovih ekonomskih pothvata i rizika iz poslovanja;
4. dugoročnost ciljeva, samo-održivost i robusnost banke na poremećaje iz okruženja;
5. transparentno poslovanje i otvoreno vodstvo;
6. primjena svih načela koja proizlazi iz kulture same banke.

Tablica 5. Banke i štedne institucije uključene u Svjetsko udruženje za bankarstvo utemeljeno na vrijednostima

Banke / štedne institucije uključene u Svjetsko udruženje za bankarstvo utemeljeno na vrijednostima	Država u kojoj je entitet osnovan
Affinity Credit Union	Kanada
Alternative Bank Switzerland	Švicarska
Assiniboine Credit Union	Kanada
Banca Popolare Etica	Italija
Banco Fie	Bolivija
BancoSol	Bolivija
Bankmecu	Australija
BRAC Bank	Bangladeš
Centenary Bank	Uganda
Clean Energy Development Bank	Nepal
Credit Cooperatif	Francuska
Cultura Bank	Norveška
Ecology Building Society	Ujedinjeno Kraljevstvo
First Green Bank	SAD
GLS Bank	Njemačka
Merkur Cooperative Bank	Danska
Mibanco, Banco dela Microempresa	Peru
New Resource Bank	SAD
OnePacificCoast Bank	SAD
SAC Apoyo Integral, S.A.	El Salvador
Sunrise Banks	SAD
Triodos Bank	Nizozemska
Vancity	Kanada
Vision Banco	Paragvaj
XacBank	Mongolija

Izvor: izrada autorice prema podacima sa službene Internet stranice Svjetskog udruženja za bankarstvo utemeljeno na vrijednostima. Dostupno na: www.gabv.org [26. travnja 2014.]

3. Perspektiva etičkog bankarstva – ocjena otpornosti na krizu

Obzirom da se etičko bankarstvo sve češće promiče kao jedan od načina prevencije budućih financijskih i gospodarskih kriza, neophodno je promotriti ključne financijske performanse etičkih banaka sa ciljem utvrđivanja njihove otpornosti na događanje iz okružja.

Stoga se u nastavku analiziraju pokazatelji poslovanja 25 etičkih banaka članica Svjetskog udruženja za bankarstvo utemeljeno na vrijednostima u razdoblju od 2008. do zaključno s podacima za 2012. godinu. Usprkos

nastojanju da se važnost etičkih banaka spozna kroz predočavanje financijskih pokazatelja te bilančnih pozicija i za banke drugih udruženja koje promoviraju etičko bankarstvo, različiti stupanj financijske transparentnosti, konsolidiranost financijskih izvještaja etičkih i tradicionalnih banaka, uz ponegdje jezične barijere, uzrok su dosljednosti u prikupljanju podataka samo za ovih 25 banaka.

Tablica 6. Ukupni volumen izabranih stavki bilance te računa dobiti i gubitka (u milijunima USD) etičkih banaka i broj zaposlenih, 2008-2012

	2008	2009	2010	2011	2012
Aktiva	45.155	50.640	55.116	61.691	69.058
Kredit	34.179	39.058	43.748	48.310	54.314
Depoziti	31.977	38.243	42.254	46.819	55.121
Vlastiti kapital	3.249	4.016	4.438	4.936	5.609
Prihodi	1.843	1.914	2.209	2.503	2.593
Neto dobit	228	244	352	440	345
Zaposlenici	19.406	22.233	25.975	27.111	30.815

Izvor: izračun autorice.

Na temelju predočene tablice zamjetno je da je etičko bankarstvo u uzlaznoj putanji od nastupanja globalne financijske krize do danas. Tako, izuzev neto dobiti koja je tek u 2012. godini po prvi puta zabilježila pad u promatranom razdoblju na 345 milijuna USD, volumen preostalih promatranih stavki kontinuirano raste. Tako je ukupna aktiva ovih 25 etičkih banaka, u petogodišnjem razdoblju, narasla za gotovo 25 milijardi USD te u 2012. godini iznosi nešto manje od 70 milijardi USD.

Depoziti su s početne razine od gotovo 32 milijarde USD u 2008., u posljednjoj promatranoj godini iznosili 55 milijardi USD, dok su ukupni krediti etičkih banaka imali nešto manji apsolutni porast. Usporedno s rastom kreditne aktivnosti, povećavala se razina vlastitog kapitala, jer etičke banke podliježu istim regulativama kapitalne adekvatnosti kao i druge banke u odnosnim bankarskim sektorima.

U 2012. godini, 25 etičkih banaka ima 5,6 milijardi USD vlastitog kapitala. U petogodišnjem razdoblju iste su u prosjeku ukupno ostvarivale oko 2,2 milijarde USD prihoda i 322 milijuna USD neto dobiti godišnje te upošljavale u prosjeku nešto više od 25 000 zaposlenika godišnje.

Tablica 7 prikazuje prosječne pokazatelje poslovanja za sve etičke banke po godinama.

Tablica 7. Prosječni pokazatelji poslovanja za etičke banke po godinama i ukupno (apsolutni iznosi su u milijunima USD), 2008-2012

Pokazatelj	2008	2009	2010	2011	2012	Prosjek
Aktiva	1.881	2.026	2.205	2.468	2.762	2.268
Kreditni	1.424	1.562	1.750	1.932	2.173	1.768
Depoziti	1.390	1.593	1.761	1.873	2.205	1.764
Vlastiti kapital	135	161	178	197	224	179
Vlastiti kapital / Aktiva	10,03%	9,56%	8,95%	9,34%	9,46%	9,47%
Osnovni kapital / Rizikom ponderirana aktiva	13,67%	13,25%	12,27%	12,93%	13,64%	13,15%
Prihodi	77	77	88	100	104	89
Neto dobit	10	10	14	18	14	13
Kreditni / Aktiva	73,47%	70,34%	72,20%	71,35%	71,42%	71,76%
Depoziti / Aktiva	75,26%	78,34%	79,45%	75,90%	77,36%	77,26%
Rast kredita	65,54%	20,19%	33,64%	19,06%	12,22%	30,13%
Rast depozita	43,74%	32,50%	31,08%	20,17%	34,99%	32,50%
Trošak / Prihod	84,18%	85,22%	75,16%	71,39%	73,42%	77,88%
ROA	0,48%	0,51%	0,82%	0,96%	0,85%	0,73%
ROE	9,68%	8,39%	10,02%	11,34%	9,44%	9,77%
Zaposlenici	844	889	1.039	1.084	1.233	1.018

Izvor: izračun autorice.

Prosječna veličina banke u uzorku iznosila je 2,2 milijarde USD, a prosječna razina neto dobiti iznosila je 13 milijuna USD po banci u petogodišnjem razdoblju. Umjerene razine profitabilnosti evidentne su iz pokazatelja prinosa na aktivu (ROA) te prinosa na vlastiti kapital (ROE), koji su prosječno iznosili 0,73%, odnosno 9,77%. Iako su takvi pokazatelji ispod poželjnih 1% prinosa na aktivu te 15% prinosa na vlastiti kapital, ipak je riječ o etičkim banaka, kojima maksimalizacija profita nije isključivi cilj poslovanja. S druge strane, ostvareni pokazatelji imaju i svoj vremenski kontekst te danas na razini mnogih bankarskih sektora koji još žive krizu, pokazatelji prinosa na aktivu te prinosa na vlastiti kapital tradicionalnih banaka nisu ni blizu ovim rezultatima. Pokazatelj troškovne učinkovitosti (trošak/prihod) tijekom promatranog razdoblja se smanjivao, što ide u prilog pretpostavci o razboritom, transparentnom i odgovornom vodstvu ovih banaka. Usmjerenost na temeljne bankovne poslovne razvidna je iz pokazatelja krediti/aktiva te depoziti/aktiva, koji s preko 70% u strukturi aktive, točnije prosječno 71,76% za pokazatelj udjela kredita u aktivi te 77,26% udjela depozita u aktivi, doprinose nemaštovitosti bilančne strukture etičkih banaka. Prosječna stopa rasta depozita (32,5%) bila je nešto viša od prosječne stope rasta kredita (30,13%), a analiza ovih stopa rasta po godinama otkriva inverzan trend. I dok krediti usporavaju svoj rast (npr. u 2012. tek 12,22%), u odnosu na kriznu 2008. godinu, kada je ostvarena rekordna stopa kreditnog rasta etičkih banaka u iznosu od preko 65%, depoziti u svakoj promatranj godini rastu preko 20%. To implicira možebitno veće povjerenje bankovne klijentele u etičke banke spram tradicionalnih banaka posljednjih godina.

Tablica 8. Prosječni pokazatelji poslovanja za etičke banke (apsolutni iznosi su u milijunima USD), 2008-2012

Etička banka	Aktiva	Kredit	Depoziti	Vlastiti kapital	Vlastiti kapital / Aktiva	Osnovni kapital / Rizikom ponderirana	Prilohi	Neto dobit	Kredit / Aktiva	Depoziti / Aktiva	Rast kredita	Rast depozita	Trosk / Priloh	ROA	ROE	Zaposleni
Affinity Credit Union	2.292	1.865	2.071	172	7,50%	8,88%	99	17	81,36%	90,32%	6,92%	7,54%	75,40%	0,78%	9,88%	535
Alternative Bank Switzerland	1.059	771	981	64	6,14%	11,94%	17	1	73,20%	92,52%	7,60%	10,46%	83,14%	0,14%	2,28%	80
Assiniboine Credit Union	2.755	2.400	2.577	145	5,28%	13,06%	81	16	87,60%	93,34%	8,52%	10,58%	74,20%	0,58%	10,74%	487
Banca Popolare Etica	1.040	717	649	50	4,80%	8,58%	33	1	68,40%	61,60%	17,20%	21,22%	81,52%	0,15%	3,16%	212
Banco Fie	582	454	377	50	9,02%	8,78%	60	9	78,52%	63,10%	33,84%	42,12%	64,22%	1,40%	16,12%	2.041
BancoSol	630	481	445	47	7,46%	7,22%	71	11	75,62%	70,40%	33,56%	34,34%	64,04%	1,93%	28,70%	1.749
Bankmesu	2.157	1.689	1.855	239	11,22%	19,44%	71	21	77,48%	85,98%	19,26%	16,78%	59,70%	1,07%	9,44%	266
BRAC Bank	1.570	1.004	1.217	114	7,40%	9,34%	121	17	67,84%	77,80%	27,10%	29,94%	49,58%	1,29%	16,90%	6.254
Centenary Bank	346	193	261	56	16,10%	23,02%	64	19	56,56%	75,66%	24,30%	25,84%	71,38%	4,72%	29,86%	1.487
Clean Energy Development Bank	64	42	50	9	13,12%	16,34%	3	1	66,50%	80,50%	44,28%	68,44%	54,06%	1,05%	9,08%	103
Credit Cooperatif	17.414	14.179	10.768	1.725	9,90%	11,26%	539	49	81,30%	61,52%	10,52%	11,46%	72,78%	0,32%	2,96%	1.987
Cultura Bank	72	49	63	8	11,36%	16,70%	3	0	68,22%	87,24%	8,74%	11,30%	90,62%	0,20%	1,62%	16
Ecology Building Society	152	105	141	8	5,24%	11,72%	3	1	68,84%	92,94%	8,86%	8,08%	69,68%	0,40%	7,30%	17
First Green Bank	141	99	122	19	14,03%	14,03%	5	0	67,48%	85,68%	55,30%	42,07%	127,80%	-0,68%	-1,55%	40
GLS Bank	2.567	1.978	2.101	130	5,24%	10,38%	53	6	80,20%	84,74%	28,60%	29,26%	71,58%	0,27%	6,50%	302
Merkur Cooperative Bank	304	193	248	31	10,52%	13,32%	15	0	64,82%	81,02%	10,18%	18,84%	73,92%	0,02%	0,06%	66
Mibanco Banco del Microempesa	1.590	1.305	1.089	162	9,84%	9,22%	276	33	81,92%	67,74%	27,00%	35,28%	52,82%	2,50%	27,58%	3.402
New Resource Bank	171	92	146	23	13,88%	16,62%	7	-4	65,68%	85,58%	20,74%	10,96%	113,36%	-2,28%	-15,68%	31
OnePacificCoast Bank	202	111	160	26	15,94%	29,73%	7	-2	52,64%	77,96%	23,60%	115,32%	156,48%	-2,68%	-10,36%	43
SAC Apropyo Integral S.A.	74	64	5	11	15,40%	15,88%	16	1	86,04%	6,55%	9,90%	496,80%	79,33%	0,95%	6,32%	361
Sunrise Banks	649	409	541	35	5,38%	9,60%	30	5	64,52%	82,76%	4,76%	12,20%	76,54%	0,67%	13,18%	153
Triedos Bank	4.957	3.001	4.312	511	10,18%	14,12%	148	19	59,68%	87,04%	26,56%	23,38%	73,70%	0,42%	4,26%	640
Vanity	14.648	12.121	12.175	735	4,98%	12,56%	407	85	83,74%	83,02%	2,92%	5,40%	71,04%	0,46%	9,44%	2.498
Vision Banco	500	353	363	45	9,08%	8,20%	55	10	70,70%	72,34%	41,42%	44,70%	79,68%	2,55%	37,26%	1.270
XacBank	423	268	192	39	9,14%	12,16%	27	6	64,84%	43,66%	45,56%	53,72%	68,98%	1,66%	20,06%	1.172

Izvor: izračun autorice.

Tablica 9. Pokazatelji poslovanja za etičke banke (apsolutni iznosi su u milijunima USD) u 2012. godini

Eticka banka	Aktiva	Kredit	Depoziti	Vlasiti kapital	Vlasiti kapital / Aktiva	Osnovni kapital / Rizikom ponderirana	Prihodi	Neto dobit	Kredit / Aktiva	Depoziti / Aktiva	Rast kredita	Rast depozita	Trosak / Prihod	ROA	ROE	Zaposlenici
Affinity Credit Union	2.458	2.011	2.216	204	8,30%	13,80%	100	23	81,80%	90,10%	10,10%	5,40%	73,10%	0,94%	11,10%	521
Alternative Bank Switzerland	1.357	934	1.261	79	5,80%	11,60%	21	1	68,80%	93,00%	5,60%	11,00%	73,00%	0,18%	3,20%	84
Assinbonne Credit Union	3.410	2.833	3.210	175	5,10%	14,40%	86	14	83,10%	94,10%	7,60%	10,30%	78,20%	0,41%	7,50%	502
Banca Popolare Etica	1.272	941	884	71	5,60%	9,10%	42	2	74,00%	69,50%	18,20%	16,80%	68,70%	0,18%	3,60%	231
Banco Fie	967	748	647	76	7,90%	7,80%	94	13	77,40%	66,90%	31,90%	33,00%	65,60%	1,31%	16,70%	2,995
BancoSol	886	707	631	68	7,70%	7,10%	103	17	79,80%	71,30%	26,10%	22,70%	67,60%	2,10%	28,00%	2.453
Banqueco	2.943	2.294	2.564	323	11,00%	18,50%	91	28	77,90%	87,10%	4,50%	10,70%	57,70%	0,99%	9,10%	296
BRAC Bank	2.122	1.266	1.645	124	5,80%	11,40%	137	7	59,70%	77,50%	6,30%	29,90%	52,80%	0,35%	5,50%	7.403
Century Bank	449	228	327	82	18,20%	26,90%	85	28	50,90%	72,90%	8,40%	17,90%	67,40%	5,30%	30,30%	1.767
Clean Energy Development Bank	83	53	64	14	16,40%	18,90%	4	1	63,30%	76,50%	11,50%	23,90%	40,80%	1,65%	10,00%	135
Credit Cooperatif	19.709	16.466	13.974	1.972	10,00%	11,10%	538	41	83,50%	70,90%	8,10%	26,20%	76,50%	0,40%	2,30%	2.060
Cultura Bank	89	57	78	10	10,90%	17,00%	4	0	64,20%	88,50%	-2,60%	4,80%	113,50%	-0,46%	-4,30%	16
Ecology Building Society	177	125	165	10	5,40%	13,30%	4	1	70,50%	92,90%	6,00%	6,00%	70,50%	0,43%	7,70%	19
First Green Bank	200	150	177	22	10,80%	12,60%	8	1	74,80%	88,50%	25,70%	24,80%	77,00%	0,46%	4,00%	52
GLS Bank	3.386	3.004	3.087	211	5,90%	13,30%	73	4	83,80%	86,10%	-28,00%	19,70%	71,10%	0,11%	7,80%	413
Merkur Cooperative Bank	374	205	320	32	8,70%	12,50%	19	0	54,80%	85,50%	-2,20%	11,40%	64,10%	-0,06%	-0,60%	78
Mibanco Banco della Microimpresa	2.142	1.812	1.450	247	11,50%	10,10%	343	26	84,60%	67,70%	12,40%	-0,20%	58,70%	1,28%	11,00%	4.419
New Resource Bank	200	136	170	28	14,00%	18,10%	9	1	67,80%	85,00%	17,70%	13,80%	88,70%	0,41%	2,80%	33
OnePacificCoast Bank	282	178	229	32	11,30%	11,30%	11	-2	63,10%	81,30%	19,70%	2,00%	105,20%	-0,70%	-6,90%	56
SAC Apoyo Integral S.A.	75	64	8	12	16,00%	21,00%	18	0	86,10%	11,00%	-7,20%	496,80%	98,80%	0,05%	0,30%	401
Sunrise Banks	753	439	649	43	5,70%	8,70%	36	12	58,40%	86,20%	2,30%	-8,80%	73,20%	1,45%	27,50%	178
Tindos Bank	6.987	4.338	6.067	746	10,70%	15,90%	195	29	62,10%	86,80%	15,80%	23,10%	65,90%	0,47%	4,50%	788
Vanety	16.948	14.281	14.333	886	5,20%	12,00%	432	76	84,30%	84,60%	8,50%	9,60%	76,40%	0,40%	8,50%	2.544
Vision Banco	835	601	605	74	8,90%	8,70%	93	14	72,00%	72,40%	25,40%	21,00%	84,30%	1,98%	27,60%	1.933
XaeBank	754	443	360	68	9,10%	13,60%	47	11	58,70%	47,70%	17,70%	43,00%	66,60%	1,70%	18,70%	1.436

Izvor: izračun autorice.

U konačnici, izuzev zadovoljavajuće profitabilnosti i drugih komentiranih indikatora poslovanja etičkih banaka, njihovu stabilnost potvrđuje i njihova regulatorna kapitaliziranost, jer prosječan pokazatelj osnovnog kapitala u odnosu na rizikom ponderiranu aktivu iznosi preko 13%. Naravno, korisniji bi bili pokazatelji o diskrecijskom regulatornom kapitalu etičkih banaka, obzirom da banke posluju u bankarskim sektorima s različitim minimalno propisanim stopama adekvatnosti kapitala.

Nadalje, usprkos činjenici što ovo udruženje etičkih banaka povezuje isključivo banke s preko 50 milijuna USD aktive, iz tablice 8 evidentna je heterogenost ovih banaka u mnogim aspektima poslovanja poput veličine same banke, broja zaposlenika, a naročito razine profitabilnosti. Uočava se da su određene etičke banke u prosjeku bile neprofitabilne u petogodišnjem razdoblju, dok primjerice ima i onih s nevjerojatno visokim razinama prinosa na aktivu i prinosa na vlastiti kapital. Posljednje dostupni podaci po ovim bankama tj. podaci za 2012. godinu obuhvaćeni su tablicom 9.

Uvidom u dostupne podatke jasno je da etičke banke diljem svijeta u prosjeku uspješno odolijevaju aktualnoj krizi te je očigledno da je koncept etičkog bankarstva u ulaznoj razvojnoj putanji, s prilično jasnim izgledima ne samo za opstanak, već i značajniju gospodarsku i društvenu afirmaciju. Otvoreno ostaje pitanje alokacije plasmana ovih banaka te procjene njihovih učinaka na okoliš, gospodarstvo i društvo u cjelini, što je ujedno i preporučeni smjer za daljnja istraživanja.

4. Zaključak

Tradicionalni ili konvencionalni koncepti bankarstva temelje se na pretpostavci maksimalizacije vrijednosti banke u dugom roku i/ili maksimalizaciji profita banke u kratkom i srednjem roku, uz usklađenost bankovnog poslovanja sa zakonskim aktima. No, u posljednje vrijeme, sve je češća pojava nadogradnje tradicionalnog modela bankarstva, koje ključnu društvenu odgovornost prepoznaje u ostvarivanju profita, preživljavanju na tržištu i zakonski prihvatljivom poslovnom djelovanju, različitim aktivnostima u domeni altruizma, filantropije, veće financijske uključenosti i brige za okoliš. Dakle, aktivnostima za koje zagovornici teorije legitimiteta drže da su motivirane idejom vraćanja duga društvu od strane pojedinaca i organizacija, u vremenima njihovih uspjeha ili postignuća te nastojanja izgradnje i očuvanja reputacijskog kapitala. Stoga su različiti aspekti društveno odgovornog poslovanja postali svojevrsna nadogradnja na tradicionalne modele bankarstva.

Postepeno je oblik ponašanja banaka, ali i drugih organizacija, koji podrazumijeva vođenje načelom "ne činiti ništa protuzakonito", evoluirao preko ideje "činiti nešto dobro", u oblik ponašanja i shvaćanja da treba "činiti sve da se ne čini nešto loše" tj. da u financijskom djelovanju treba polaziti od

shvaćanja reperkusija koje primanje i davanje kapitala ima na društvo u cjelini. Ne šteti prirodi i društvu, već ga štiti te provoditi etičko racioniranje (ekskluziju neetičkih i inkluziju etičkih poslovnih praksi) u prikupljanju i alokaciji kapitala temeljno je obilježje alternativnog koncepta bankarstva, koji podrazumijeva održivost i robusnost banaka na financijske krize te društvenu svrsishodnost, umjesto samo-svrsishodnosti u pružanju bankarskih usluga.

Obzirom da je moralni hazard esencijalni čimbenik financijskih kriza, ideja etičkog bankarstva u posljednje se vrijeme promiče i preispituje kao alternativa uvriježenim bankarskim koncepcijama. Ipak, ideja o društveno angažiranom financijskom posredništvu kroz etičko bankarstvo i mikrofinancijske institucije, i nije u cijelosti originalna, ako se uzme u obzir pojava kooperativa, kreditnih unija i drugih štednih institucija, nastalih kao odgovor na financijsko isključivanje stanovništva od strane velikih, komercijalnih banaka te pojavu siromaštva tijekom 19. stoljeća. Stječe se dojam da je etičko bankarstvo unaprjeđena verzija banko-aktivizma za 21. stoljeće i to uglavnom za razvijena gospodarstva ili društva koja more pitanja zaštite okoliša, ljudskih prava i održivog razvoja. Mikrokreditiranje se s druge strane promiče, kao način umanjivanja financijske i socijalne isključenosti slabo razvijenih gospodarstava.

No, bez obzira na dvojbe o originalnosti, ideja etičkog bankarstva itekako je aktualna pa rad daje uvid u pojavnost i poslovne rezultate etičkih banaka diljem svijeta, a koje su članice udruženja koja promiču alternativno bankarstvo. Evidentno je da su takve banke uglavnom osnivane u najrazvijenijim zemljama svijeta ili ponekim razvijajućim zemljama uglavnom kroz institucije mikrofinanciranja. Za pretpostaviti je da je opća razina gospodarskog razvoja, aktivnosti civilnog društva i banko-aktivizma determinirala nastanak etičkih banaka u razvijenim zemljama svijeta. Iako se nerijetko od tradicionalnih banaka traži veća društvena odgovornost, socijalna osjetljivost i uključenost u lokalnu zajednicu, nedovoljno se postavlja pitanje zašto usprkos kritici tradicionalnih modela bankarstva i dalje te iste banke mobiliziraju najveće volumene nacionalne štednje. Prema tome, može se zaključiti da etičke banke mogu nastati samo u onim društvima, gdje se odgovornost za upotrebu kapitala ne prebacuje na posrednika, već osvještava na razini pojedinog štediše i investitora. Dakle, klijentela etičkih banaka prihvaća principe održivog razvoja i financija u svom djelovanju, štednji i investiranju. Stoga će etičko bankarstvo i dalje uglavnom biti percipirano kao oksimoron, sve dok kolektivna ili institucionalno specificirana odgovornost budu imale primat pred odgovornosti koju treba i uopće može imati svaki pojedinac. Ipak, pokazatelji poslovanja etičkih banaka diljem svijeta daju nadu u perspektivu, održivost i rašireniju praktičnu primjenu ovog, još uvijek alternativnog koncepta pružanja bankarskih usluga. U konačnici, treba se samo nadati da će tako ostati i po izlasku iz krize te u razdobljima budućih konjunktura.

Reference

1. Benedikter, R. (2011) European Answers to the Financial Crisis: Social Banking and Social Finance. Dostupno na: http://spice.stanford.edu/docs/european_answers_to_the_financial_crisis_social_banking_and_social_finance/ [15. travnja 2014.]
2. Carrasco, I. (2006) Ethics and Banking, *International Advances in Economic Research*, Vol. 12, str. 43-50.
3. Fédération Européenne de Finances et Banques Ethiques et Alternatives, <http://www.febea.org/>
4. Global Alliance for Banking on Values, <http://www.gabv.org/>
5. International Association of Investors in the Social Economy, <http://www.inaise.org/>
6. Krkač, K., Volarević, H. i Jerković, H. (2013) Poslovna etika banaka, *Obnovljeni život*, Vol. 68, No. 1, str. 105-120.
7. Kupid, A. (2012) Društveno odgovorno poslovanje banaka u Republici Hrvatskoj, *Ekonomska misao i praksa*, Vol. 21, No. 2, str. 497-528.
8. Kupid, A. i Rogošić, A. (2011) Bank Online Reporting: Comparative Advantage, Formalism or Fashion?, *Global Business & Economics Anthology*, Vol. II, No. 2, December, str. 500-518.
9. Leko, V. (2005) Tradicionalno definiranje banaka i suvremene „full-service“ banke poglavlje u knjizi *Novac, bankarstvo i financijska tržišta* (ur. Leko, V. i Božina, L.), Adverta, Zagreb, str. 183-192.
10. Leko, V. (2007) *Upravljanje bankama*. Nastavni materijal. Ekonomski fakultet: Zagreb.
11. Leko, V. i Stojanović, A. (2007) Social Responsibility of Private Banks, 26th International Conference on Organizational Science Development “Creative Organization”, March 28-30 2007, Portorož, Slovenia, str. 976-983.
12. Pojatina, D. (2000) *Tržište kapitala*. Ekonomski fakultet: Split.
13. Relaño, F. (2008) From Sustainable Finance to Ethical Banking, *Transformations in Business & Economics*, Vol. 7, No. 3 (15), Supplement C, str. 123-131.
14. Relaño, F. (2011) Maximizing Social Return in the Banking Sector, *Corporate Governance*, Vol. 11, No. 3, str. 274-284.
15. Rogošić, A. i Kupid, A. (2012) Izvještavanje o društvenoj odgovornosti banaka u Hrvatskoj, *Praktični menadžment*, Vol. 3, No. 5, str. 15-20.
16. Rose, P. S. (2003) *Menadžment komercijalnih banaka*. 4. izd. Zagreb: MATE.
17. San Jose, L. i Retolaza, J. L. (2008) Information Transparency as a Differentiation Factor of Ethical Banking in Europe: A Radical Affinity

Index Approach, *The Icfai University Journal of Bank Management*, Vo. 7, No. 3, str. 7-22.

18. Sinkey, F. J. Jr. (1998) *Commercial Bank Financial Management*. 5th izd. Prentice Hall: New Jersey.
19. Wehinger, G. (2012) Banking in a Challenging Environment: Business Models, Ethics and Approaches towards Risks, *OECD Journal: Financial Market Trends*, Vol. 2012/2, str. 1-10.